
Status privatnih sigurnosnih kompanija i njihovih zaposlenika temeljem međunarodnog humanitarnog prava tijekom oružanog sukoba

Robert Mikac*

Sažetak

Privatna inicijativa vezana uz ratove stara je koliko i povijest ratovanja. Bila ona samostalna ili vezana uz države, uvijek je kontroverzna. Kraj Hladnog rata uveo nas je u novu eru u kojoj su neke vlade dramatično povećale svoje oslanjanje na privatne sigurnosne kompanije u svrhu unapređivanja nacionalne i međunarodne sigurnosti te njihovo-ga korištenja u međunarodnim operacijama. Mnogi analitičari čvrsto vjeruju da se velike međunarodne operacije poput onih na Balkanu, u Afganistanu i Iraku ne bi provele bez njihove pomoći. Pod utjecajem masovnih medija i kontroverzi koje prate posljednje operacije, kao i opipljivih dokaza o kršenju ljudskih prava, žrtvama i pretjeranoj upotrebi sile, pojedini će tu pojavnost nazvati plaćeničkim aktivnostima. Pogotovo onaj dio sektora koji pruža sigurnosne usluge prvenstveno korištenjem vatrenog oružja kao glavnog argumenta svojih mogućnosti. Stoga se postavlja pitanje pravnog statusa takvih kompanija i njihovih zaposlenika; uz koga to države vežu svoje aktivnosti i s kim dijele obveze te jesu li zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija plaćenici ili nisu; jesu li borci ili nisu. Cilj je ovoga članka dvostruk: pružiti prikaz pravnog statusa privatnih sigurnosnih kompanija i njihovih zaposlenika prema međunarodnom humanitarnom pravu te ukazati na ograničenja u tumačenju i nedostatku odredbi tog istog pravnog okvira.

Ključne riječi: privatne sigurnosne kompanije, zaposlenici, međunarodno humanitarno pravo, plaćenici, borci, civili.

*

Dr. sc. Robert Mikac (robert.mikac@yahoo.com) zaposlen je u Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Stavovi izneseni u radu izraz su osobnog mišljenja autora i ne predstavljaju stavove institucije u kojoj radi.

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga privatne sigurnosne kompanije opisuje kao poslovne organizacije koje su se specijalizirale za obavljanje usluga vezanih uz rat i sukobe, uključujući borbene operacije, strateško planiranje, prikupljanje obavještajnih podataka, operativnu i logističku podršku, obuku, nabavu i održavanje opreme. Odlikuju ih sljedeće karakteristike: korporativna organizacijska struktura, registrirane su kao poslovne organizacije te im je motivacija u poslovanju ponajprije zarada, a ne politički razlozi (DCAF, 2006.). Danas velik broj kompanija nastoji poslovati zakonito, samo se neke odlučuju na pravno rizične poslove, dok je u tom slučaju ponekad izuzetno teško povući crtu razgraničenja između zakonitog i nezakonitog. Uz one pak koje ne biraju ni poslodavce ni misiju već vođene profitom prihvaćaju sve poslove često se vezuju i teška kršenja odredbi međunarodnog prava te zloupotrebe u poslovanju (Singer, 2004.). Izvrstan opis uloge privatnih sigurnosnih kompanija dan je u Međunarodnom kodeksu ponašanja privatnih pružatelja sigurnosnih usluga, u čijem su stvaranju uvelike sudjelovale i kompanije koje pružaju navedene usluge. Prema njima, privatne sigurnosne kompanije pružaju zaštitu državnim i nedržavnim klijentima angažiranim u: aktivnostima pružanja pomoći, oporavka te obnove; komercijalnim poslovima; diplomaciji i vojnim aktivnostima. U pružanju sigurnosnih usluga aktivnosti privatnih sigurnosnih kompanija mogu imati potencijalno pozitivne i negativne posljedice za svoje klijente, lokalno stanovništvo na području operacija, na opće stanje sigurnosti, poštivanje ljudskih prava i vladavinu zakona (**International code of conduct for private security service providers, 2010.). Isti dokument sigurnosne usluge definira kao "čuvanje i zaštitu osoba i objekata kao što su konvoji, postrojenja, određene lokacije, imovina ili druga mjesta (oružjem ili bez njega) ili bilo koje druge aktivnosti za koje od zaposlenika kompanija traži da nose ili upravljaju oružjem u obavljanju svojih dužnosti" (**International code of conduct for private security service providers, 2010: 5). Takvih je približno 12 posto u ukupnom broju svih zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija u Afganistanu i Iraku. Za razliku od vojnih snaga koje u ratnim operacijama imaju društveno prihvatljivo opravdanje za upotrebu sile, privatne sigurnosne kompanije nemaju to opravdanje. Za upotrebu vatrene moći posjeduju određeno normativno uporište, ali ne prema međunarodnim konvencijama i rezolucijama,

već jednostrano dodijeljenim odobrenjima, što dovodi do mnogih kontroverzi. Stoga se postavlja sljedeće pitanje: koji je pravni status takvih kompanija i njihovih zaposlenika? Navedeno, ali i slična pitanja, iznimno su važna s pravnog, političkog, ekonomskog te sa stajališta moralnosti jer su privatne sigurnosne kompanije u većini slučajeva plaćene novcem poreznih obveznika.

Toni Pfanner smatra da međunarodno humanitarno pravo određuje osnovni pravni okvir za aktivnosti privatnih sigurnosnih kompanija tijekom oružanih sukoba. Ako su uključene u sukob, takve kompanije mogu biti smatrane sudionikom sukoba i predmetom odredbi humanitarnog prava, kako na području prava, tako i obveza. Njihova povezanost s državama otežava pravna stajališta, pogotovo tijekom međunarodnog oružanog sukoba, u kojem kompanije sve više obavljaju aktivnosti koje su donedavno bile funkcije oružanih snaga država (ICRC, 2006.).

Osnovni pravni okvir međunarodnog humanitarnog prava čine četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i dva Dopunska protokola iz 1977. godine. Akti donose pravna određenja uvjeta i načina ratovanja te postupak naspram ugroženih skupina ljudi. U vrijeme stvaranja navedenih konvencija države su bile glavni subjekti međunarodnog prava te se uglavnom razrađivala njihova uloga i dužnosti. Kasnije razvijeni subjekti, poput privatnih sigurnosnih kompanija, nisu uključeni u navedene konvencije jer tada nisu ni postojali u obliku u kojem ih danas doživljavamo. Što je djelomično paradoksalno jer su privatni subjekti vezani uz vođenje ratova prisutni tijekom cijele povijesti organiziranog ratovanja, no međunarodni zakoni vezani uz ratove koji se posebno bave njihovom prisutnošću i aktivnošću uglavnom su odsutni ili nedjelotvorni (Singer, 2004.) Tako nam osnovni pravni okvir međunarodnog humanitarnog prava pruža sužen prostor za raspravu o novim fenomenima i društvenim tvorevinama koje su nastale nakon zaključenja spomenutih konvencija i dopunskih protokola. Međunarodno se pravo razvija, poput humanitarnog prava, no kao i mnogi procesi koji nas okružuju, uglavnom desetljećima kasni za novim pojavama koje nastupaju naglo.

Status zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija: plaćenici ili ne?

Danas smo okruženi mnoštvom interaktivnih medija, poruka i sadržaja u kojima se navodi da su zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija plaćenici koji operiraju po svijetu nalazeći se u pravnom vakuumu. Takvi i njima slični naslovi donose zbunjujuće slike, ali i upozorenja najširim primateljima informacija te stvaraju predodžbu opasnosti i nesigurnosti. Je li tome doista tako? Jesu li suvremene privatne sigurnosne kompanije tek korporativna evolucija i nadogradnja plaćenika? Vezuju li države dio svojih aktivnosti uz plaćenike? Holds Bashir objašnjava da je "teško definirati što je to plaćenička aktivnost. To je zato što navedeni izraz u različitim vremenima poprima drugačija značenja. Različita značenja pojavljivala su se tijekom povijesti ovisno o duhu vremena".¹

Dekolonizacijom afričkih država nametnula se potreba reguliranja aktivnosti plaćenika koji su se borili na strani kolonizatora, a protiv oslobodilačkih pokreta. Opća skupština UN-a godine 1968. Rezolucijom 2465 naziva Provedba Deklaracije o dodjeli neovisnosti kolonijalnim zemljama i narodima (Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples) proglasila je korištenje plaćenika protiv nacionalnih oslobodilačkih pokreta kaznenim djelom, a plaćenike osobama izvan zakona. Ta je pozicija dodatno potvrđena naknadnim rezolucijama koje su se bavile kolonijalizmom (Kinsey, 2008.). Dvije godine poslije UN je donio i Deklaraciju o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda (Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations). Deklaracija je donesena u kontekstu pokušaja regulacije djelovanja plaćenika, tj. zabrane njihova djelovanja, a u svjetlu prava naroda na samoodređenje. Kao odgovor na djelovanje plaćenika u Africi tražen je način kako njihovo djelovanje staviti pod veću kontrolu (Singer, 2004.). Gath Abraham navedeno vidi kao izjavu UN-a da svaka država ima dužnost spriječiti organiziranje oružanih skupina koje bi za cilj imale upad u ostale zemlje. Deklaracija

1

Citirano prema Juan Carlos Zarate (1998.), "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law and the New World Order", preneseno prema Christopher Kinsey (2008.), "International Law and the Control of Mercenaries and Private Military Companies"

je važan prijelaz u međunarodnom pravu, kada plaćenici smisleno ostaju izvan zakona. Međutim još je uvijek teret njezine provedbe isključivo na državama te se ne uzima u obzir činjenica da one često nisu spremne, nisu u mogućnosti ili nisu zainteresirane za provođenje deklaracije.²Hvatanjem trinaestorice i njihovim suđenjem kojim su 1976. godine u Angoli proglašeni plaćenicima ponovno je pozornost međunarodne zajednice usmjerena na aktivnosti plaćenika. Svi optuženi osuđeni su pod optužbom da su plaćenici. Kao rezultat suđenja iste je godine u Luandi nastao Nacrt konvencije o sprečavanju i suzbijanju plaćenika (Luanda Draft Convention). Konvencija je ponovno naglasila individualnu odgovornost država u sprečavanju njihovih državljana da sudjeluju u plaćeničkim aktivnostima, kao i pojedinačnu odgovornost osoba za vlastite postupke (Kinsey, 2008.).Spomenuta nastojanja imala su za cilj normativno uređenje odnosa i statusa plaćenika te su uobličena 1977. godine. Definiciju plaćenika ponudio je Dopunski protokol I. uz Ženevske konvencije iz 1949. godine. Temeljni pravni uvjet da bi se nekoga okvalificiralo plaćenikom nalazi se u članku 47. Dopunskoga protokola I., koji glasi:

1. Plaćenik nema pravo na status borca ili ratnog zarobljenika.
2. Plaćenik je svaka osoba
 - a) koja je lokalno ili u inozemstvu posebno regrutirana kako bi se borila u oružanom sukobu;
 - b) koja stvarno izravno sudjeluje u neprijateljstvima;
 - c) koja sudjeluje u neprijateljstvima uglavnom radi osobne koristi i kojoj je stranka sukoba ili netko u njezino ime obećao materijalnu naknadu znatno višu od one koja je obećana ili plaćena borcima odgovarajućeg položaja i s odgovarajućom funkcijom u oružanim snagama te stranke;

2

Gath Abraham, "The Contemporary Legal Environment" u Greg Mills; John Stremlau (ur.) (1999.), *The Privatisation of Security in Africa*, navedeno u Peter W. Singer (2004.), "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law", str. 527

d) koja nije državljanin stranke sukoba niti joj je boravište na području pod kontrolom stranke sukoba;

e) koja nije pripadnik oružanih snaga stranke sukoba;

f) koja nije poslana od strane države koja nije stranka sukoba po službenoj dužnosti kao pripadnik njezinih oružanih snaga.³

Pojedina osoba smatra se plaćenikom ukoliko joj se može kumulativno pripisati svih šest uvjeta stavka 2. navedenoga članka. Singer smatra da je vrlo teško dokazivo da je netko plaćenik jer definicija međunarodnog prava koja se koristi za identifikaciju plaćenika uključuje niz nejasnih i ograničavajućih zahtjeva, tako da je gotovo nemoguće naći osobu koja ispunjava sve kriterije, a kamoli privatnu sigurnosnu kompaniju (Singer, 2004.). Povjesničar George Best izjavio je, što je postao često korišten izraz tijekom vremena, kako prevladava sljedeći konsenzus: bude li tko procesuiran pod "tom definicijom, zaslužuje da bude ubijen – i njegov odvjetnik s njim".⁴ Kinsey smatra da je problem definicije povezan s nedostatkom političke volje da se zabrani upotreba plaćenika (Kinsey, 2008.). Šest kumulativnih uvjeta podstavaka (od a do f) stavka 2., članka 47. Dopunskog protokola I. danas bi vrlo teško obuhvatilo većinu zaposlenika modernih privatnih sigurnosnih kompanija iako potencijalno nisu neprimjenjivi, na što nas podsjeća i Dokument Montreux (***) Montreux document, 2009: 40). Sve nadasve ovisi o kvaliteti argumenata i načinu tumačenja odredaba članka 47., ali i snazi i političkoj volji država da navedeno poguraju. Uzmimo kao primjer slučaj koji je hipotetički razradila Lindsey Cameron, a tiče se mogućnosti angažiranja bivših specijalaca južnoafričke vojske koji bi bili angažirani na tjelesnoj zaštiti čelnika Privremene koalicijske vlasti u Iraku.⁵ Navedeni, kao i onih 1500 bivših pripadnika vojske Fidžija,

3

Dopunski protokol I. uz Ženevske konvencije iz 1949. godine, članak 47. Prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/328770.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine.

4

George Best (1980.), "Humanity in Warfare: The Modern History of the International Law of Armed Conflicts", navedeno u Peter W. Singer (2004.), "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law", str. 531

5

Privremena koalicijska vlast upravljala je Irakom od intervencije i svrgavanja režima Sadama Huseina do tranzicije vlasti domaćim predstavnicima.

koliko se procjenjuje da ih je bilo angažirano u privatnim sigurnosnim kompanijama u Iraku, koji bi bili angažirani na istim poslovima, svakako bi se mogli ugurati pod određenim okolnostima u svih šest kumulativno potrebnih uvjeta da ih se kvalificira plaćenicima (Cameron, 2006: 581-582). Za takav proces potrebna je velika politička snaga. Kada bi to bilo provedivo, stvorile bi se ne samo posljedice za navedene nego i za one koji su ih regrutirali, koji su ih platili i koje su osiguravali.

Temeljni pravni izvor definicije plaćenika, Dopunski protokol I., nije ponudio općeprihvaćeno rješenje. Nema jednoznačne odrednice koja bi se lako primijenila na osobe i situacije kada se uoče aktivnosti koje bi mogle biti povezane s plaćeničkim. Kinsey smatra da je definicija napokon usuglašena kad su se države osigurale da ona neće biti prepreka njihovim političkim interesima. Ali isto je tako i sam Dopunski protokol I. ostao nedorečen jer zanemaruje definiranje statusa stranaca integriranih u oružane snage drugih država, poput francuske Legije stranaca i nepalskih Gurki u britanskoj vojsci. Jednako tako nisu dotaknuti ni oni koji se bore za ideologiju ili religiju, kao ni oni stranci koji djeluju kao savjetnici i obučavatelji (Kinsey, 2008.). Mali dio analiza, ali i međunarodne pozornosti, posvećen je ideološki i vjerski vođenim pokretima i njihovom poveznicom s plaćeničkim aktivnostima, poput arapskih povezanih s posljednjih 30 godina sukoba u Afganistanu.

Nakon Dopunskog protokola I., koji nam je ponudio definiciju plaćenika, potrebno je osvrnuti se na dvije međunarodne konvencije koje definiciju plaćenika izvode iz protokola, a danas se najčešće navode u sličnim raspravama: to su UN-ova Međunarodna konvencija protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika (International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries) iz 1989. godine⁶ i Konvencija za uklanjanje plaćenika u Africi (Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa) iz 1977. godine,⁷ što ih je donijela Organizacija afričkog jedinstva (danas Afrička unija). U obje je konvencije članak 1. istovjetan stavku 2. članka 47. Dopunskog protokola I., a dodatno je članak 3. Konvencije za uklanjanje plaćenika u Africi istovjetan stavku 1. članka

6

Prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/328317.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine.

7

Prikazano na http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf, učitano 9. svibnja 2010. godine.

47. Dopunskog protokola I. Obje konvencije opisuju plaćeničku aktivnost kao kriminalno djelo, proglašavaju je nezakonitom te upućuju sve države potpisnice na poduzimanje svih potrebnih mjera za uklanjanje plaćeničkih aktivnosti. Dok obje konvencije kriminaliziraju plaćeničke aktivnosti i zabranjuju njihov rad, pravni izvor iz kojeg vuku korijene svoje definicije plaćenika, Dopunski protokol I., to ne čini, već kao krajnju mjeru naglašava da plaćenik nema pravo na status borca ili ratnog zarobljenika.⁸ Potrebno je spomenuti da se Dopunski protokol I. odnosi na situacije međunarodnog oružanog sukoba, a navedene konvencije odnose se na širi spektar mogućih situacija (Faite, 2004.). U navedenim konvencijama naglasak je na osobama kao središnjim subjektima promatranja. Privatne sigurnosne kompanije ne spominju se, već ih promatramo u svjetlu entiteta koji zapošljavaju osobe o čijem se statusu raspravlja.

Ni jedna konvencija nije izravno primjenjiva na zaposlenike suvremenih privatnih sigurnosnih kompanija, čak niti kad su zaposleni na zadaćama potpore borbenim operacijama u kontekstu vojnih sukoba. Prvo, obje konvencije potječu i snažno se naslanjaju na Dopunski protokol I., za čijih je šest kumulativnih uvjeta potrebno ispuniti mnogo toga kako bi bili primjenjivi. Potom, općenitiji razlog zbog kojeg se smatra da konvencije nisu izravno primjenjive na zaposlenike suvremenih privatnih sigurnosnih kompanija leži u tome što su današnje privatne sigurnosne kompanije "korporativna evolucija" nekadašnjih plaćeničkih skupina te ih se danas općenito ne dovodi u izravnu vezu. Pojedini se autori ne slažu s tim, no oni su danas u manjini.⁹ Dodatni je razlog i taj što su današnje kompanije, za razliku od njihovih prethodnika plaćenika koji su djelovali kao samostalni igrači izvan svih okvira, ugovorno najčešće vezane uz države (u manjem dijelu i uz privatne korporacije), podliježu njihovoj kontroli, a države nikako ne žele da se njihove aktivnosti vezuju uz plaćenike.

Usto, konvencije imaju problema i same sa svojim kontekstom i naslijeđem. Tako je primjerice nedostatak praktične upotrebe

8

Istog su stava bili i autori Rimskog statuta Međunarodnoga kaznenog suda "pod kojim biti plaćenikom nije kriminalno djelo" (Cameron, 2006: 580).

9

Za navedena razmišljanja vidi više u Komisija za ljudska prava UN-a (1997.), "Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination", Joseph Wheatley (2007.), "The Wages of War: Toward a Legal and Legitimate Role for Private Military Companies in Africa", Christopher Kinsey (2008.), "International Law and the Control of Mercenaries and Private Military Companies".

Međunarodne konvencije protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika vidljiv u činjenici da je bilo potrebno 12 godina kako bi je ratificirale 22 države, minimalan broj potreban kako bi stupila na snagu. Paradoksalno je to da ni jedna od glavnih zapadnih sila nije potpisnica Konvencije (Holmqvist, 2005.). Što se tiče Konvencije za uklanjanje plaćenika u Africi, Juan Carlos Zarate smatra da, usprkos naizgled snažnom stavu Konvencije, ona zapravo ne zabranjuje zapošljavanje plaćenika u druge svrhe (tj. zabranjeno je angažiranje plaćenika protiv državnih vlasti, no ne i obratno). Naime autori su pažljivo sastavili Konvenciju kako bi se afričkim vladama omogućio nastavak prakse zapošljavanja stranaca, a kako bi služili za obranu od "disidentskih skupina unutar vlastitih granica" te su zabranili njihovu upotrebu protiv bilo koje druge pobunjeničke skupine koju Organizacija afričkog jedinstva podržava.¹⁰ Christopher Kinsey, među ostalima, smatra da je cilj Konvencije bio zaustaviti europske plaćenike da se bore na strani manjinskih vlada Rodezije i Južnoafričke Republike (Kinsey, 2008.). Peter Singer smatra da je Konvencija pristrana. Obrazlaže to primjerom južnoafričke Vlade, koja je bila izvan Organizacije afričkog jedinstva u to vrijeme. Zakonski joj je zabranjeno zapošljavanje stranaca za borbu protiv Nelsona Mandele i njegova Afričkog nacionalnog kongresa, oslobodilačkog pokreta koji je podržavala Organizacija afričkog jedinstva. Međutim vlade Organizacije afričkog jedinstva još su uvijek zakonski mogle zaposliti plaćenike za zaštitu od vlastitih pobunjeničkih skupina te su mnoge, poput onih iz Angole i Zaira, tako i posupale. Singer zaključuje da nema stvarnih mehanizama provedbe Konvencije, umjesto toga režim provedbe Konvencije oslanja se na regionalnu i lokalnu usklađenost država, gdje je općenito vidljivo zanemarivanje Konvencije (Singer, 2004.).

Strogo poštujući međunarodne pravne norme, dolazimo do spoznaje da zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija nisu plaćenici jer nisu obuhvaćeni uskom definicijom predviđenom međunarodnim instrumentima, no isto tako svjedočimo i tome da je pravni okvir za određivanje statusa te kategorije osoblja osjetno nedosljedan i zastario

10

Juan Carlos Zarate (1998.), "The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, and the New World Order", preneseno u Peter W. Singer (2004.), "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law", str. 529

(Singer, 2004.). No treba promatrati svaki slučaj pojedinačno jer, kao što i autori Dokumenta Montreux drže, zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija ponekad mogu ispunjavati uvjete predviđene definicijom plaćenika (***)Montreux document, 2009: 40).

Status zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija: civili ili borci?

Nakon spoznaje da nisu plaćenici, postavljaju se i druga važna pitanja: jesu li zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija civili ili borci te predstavljaju li zakonite mete napada protivničkih snaga i pod kojim uvjetima? Međunarodno humanitarno pravo za vrijeme međunarodnog oružanog sukoba prepoznaje više statusnih kategorija osoba: *legitimnih* – civili, pripadnici oružanih snaga, medicinsko i vjersko osoblje uz oružane snage, *Levée en masse*¹¹ te *nelegitimnih* – nezakoniti borci, plaćenici i špijuni. Usredotočeni smo na pitanje kada se i kako zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija uklapaju u kategoriju civila, odnosno boraca. Većina današnjih zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija za vrijeme međunarodnog oružanog sukoba obavlja poslove iz segmenta *logističke potpore i uslužnih djelatnosti; obuke; savjetodavnih usluga, strateških i administrativnih ekspertiza; obavještajnih aktivnosti te sigurnosnih poslova*. I dok se unutar spektra spomenutih aktivnosti sve osim posljednje obavljaju pretežno bez naoružanja kao osnovnog sredstva rada (osim povremeno za osobnu zaštitu, ako je i takvo što dopušteno), sigurnosni poslovi izazivaju najviše kontroverzi jer se obavljaju upotrebom vojne taktike, vojnog oružja i vojne tehnike. Moshe Schwartz donosi podatak iz izvora Ministarstva obrane SAD-a; ukupni broj zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija na sigurnosnim poslovima (pod oružjem) u Iraku, koje im je dodijelilo Ministarstvo obrane SAD-a, u rujnu 2009. godine iznosio je 12.684 pripadnika ili tada oko 11 posto ukupnog broja svih zaposlenih u privatnim kompanijama. Prema izvoru, oni su druga najbrojnija kategorija osoblja privatnih sigurnosnih kompanija koje u Iraku radi za Ministarstvo obrane SAD-a. Najbrojniji su zaposleni na logističkim poslovima (Schwartz, 2009: 8-9). Ukupni broj naoružanih

11

Masovni ustanak, francuski izraz koji je ušao u upotrebu za vrijeme francuskih revolucionarnih ratova u 18. stoljeću.

pripadnika privatnih sigurnosnih kompanija mnogostruko je veći kad uzmemo u obzir sve poslodavce na terenu (Elsea, Schwartz i Nakamura, 2008.), dok RAND donosi analize mnogih autora u kojima se broj naoružanih pripadnika privatnih sigurnosnih kompanija penje i do 30 tisuća.¹² Na njihovu primjeru najbolje možemo analizirati je li riječ o statusu civila ili boraca prema međunarodnom humanitarnom pravu.

Oni koji ih angažiraju općenito sve, a posebno naoružane pripadnike kompanija, bespogovorno kvalificiraju kao "civilne zaposlenike" jer bi i sama pomisao da su pojedini svrstani u borce otvorila Pandorinu kutiju svih mogućih poteškoća. Izdvojiti ćemo tri razloga: prvo, suprotstavljena strana tada ih može smatrati zakonitom vojnom metom i zakonski mogu biti napadnuti; drugo, samim zaposlenicima privatnih sigurnosnih kompanija važno je znati da tada i oni mogu biti zakonski uključeni u oružani sukob; treće, ako zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija izravno sudjeluju u oružanim sukobima, onda mogu biti i procesuirani za to. Ovdje je potrebno navesti tek nekoliko napomena koje dodatno otežavaju situaciju.

Prvo, pretpostavimo da su navedeni angažirani na tjelesnoj zaštiti vojnih instalacija, najviših dužnosnika strane u sukobu ili čak vojnih snaga. Navedeni objekti zaštite, sukladno stavku 2. članka 52. Dopunskoga protokola I., predstavljaju zakonite vojne ciljeve.¹³ Kako su svi navedeni objekti zaštite (npr. vojne instalacije, dužnosnici strane u sukobu, vojne snage) zakonite mete, njihovi zaštitnici i sami postaju metama kao prva linija obrane zakonitih ciljeva. U takvom kontekstu angažiranja govorimo o "izravnom sudjelovanju u neprijateljstvima" zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija, pod uvjetom da dođe do oružanog sukoba. Precizna definicija "izravnog sudjelovanja u neprijateljstvima" ne spominje se u Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima iz 1977. godine, ali u komentaru Dopunskog protokola I. navodi se da "izravno sudjelovanje označava ratne postupke koji će po svojoj prirodi ili svrsi vjerojatno uzrokovati stvarnu štetu osoblju i opremi neprijateljskih oružanih snaga" (Faite, 2004: 7). Alexandre Faite iz navedenog izvodi da "zaštita infrastrukture kao što su vojne baze, vojarne ili skladišta municije predstavlja sama

12

RAND (2010.), "Hired Guns: Views About Armed Contractors in Operation Iraqi Freedom", str. xi

13

Prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/328770.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine. Članak u nastavku ističe da "napadi moraju biti striktno ograničeni na vojne ciljeve".

po sebi izravno sudjelovanje u neprijateljstvima” (Faite, 2004: 8). O statusu zaposlenika privatnih kompanija Faite zaključuje da, sve dok su na dužnosti, oni nemaju zaštitu koja se pruža civilima prema humanitarnom pravu i nisu imuni na izravan napad. Izvan dužnosti, takvo osoblje više ne sudjeluje izravno u neprijateljstvima i ne smije biti napadnuto (Faite, 2004.). Prema Dokumentu Montreux, izravno sudjelovanje u neprijateljstvima vrlo je kompleksan pojam koji “znači sudjelovanje u borbenim operacijama ili aktivnostima usmjerenim na slabljenje neprijateljskih vojnih kapaciteta i specifično znači podršku jednoj strani u sukobu protiv druge. Zaštita vojnih baza od napada neprijatelja, prikupljanje taktičkih vojnih obavještajnih podataka, održavanje sustava naoružanja u borbenom okruženju primjeri su izravnog sudjelovanja u neprijateljstvima u koja privatne sigurnosne kompanije mogu biti uključene” (***)Montreux document, 2009: 37).

Drugo, bivši pripadnici oružanih snaga strane u sukobu koji su se razvojačili zbog financijskog interesa zaposlenja u privatnim sigurnosnim kompanijama koje djeluju kao podupirući element njihovim dojučerašnjim poslodavcima na istom području operacija teško da se mogu okvalificirati samo kao “civilni”.

Treće i najzanimljivije, instrument “godine dana odmora” koji prakticiraju unutar oružanih snaga Velike Britanije ne bi sam po sebi bio ništa neobično da se njime ne koriste vojnici elitnih postrojbi koji su služili u Iraku, a potom im je odobrena godina dana odmora od službe koju provode radeći za privatne kompanije opet u Iraku, samo sada za mnogostruko veća primanja, te se potom opet vraćaju u svoju redovnu postrojbu, opet s potencijalnim angažmanom na području operacija, u Iraku ili Afganistanu. Takvi pojedinci tijekom “godine dana odmora” zaposleni su na najzahtjevnijim zadaćama koje donose gotovo neizbježno vatreno sučeljavanje s protivnicima te ih je izuzetno teško zamisliti kao “civile”.

Kako međunarodno humanitarno pravo tijekom međunarodnog oružanog sukoba, osim u slučaju masovnog ustanka (*Levée en masse*), medicinskog i vjerskog osoblja, uz oružane snage bipolarno još prepoznaje dva statusa osoba – civile ili borce – svi oni koji nisu borci pripadaju skupini civila. Status “zakonitog borca” normativno je određen Trećom ženevskom konvencijom¹⁴ i Dopunskim protokolom

14

Članak 4. A (1), (2), (3) i (6)

I. uz Ženevske konvencije,¹⁵ a operativno putem nacionalnih zakona. Kako bi se pojedince smatralo "zakonitim borcima" (koji mogu prema članku 4. Treće ženevske konvencije biti pripadnici redovnih postrojbi ili članovi paravojnih snaga, milicija ili dobrovoljnih postrojbi), moraju ispunjavati sljedeće odredbe:

- a) da im zapovijeda osoba odgovorna za svoje podčinjene;
- b) da imaju određeni i na daljinu prepoznatljiv znak raspoznavanja;
- c) da otvoreno nose oružje;
- d) da svoje operacije izvode u skladu s ratnim zakonima i običajima.

Faite smatra da će u situacijama u kojima je uz navedene odredbe članka 4. Treće ženevske konvencije primjenjiv i Dopunski protokol I. zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija biti smatrani borcima, a sukladno članku 43. Dopunskog protokola I., ako pripadaju organiziranoj skupini ili postrojbi koja je pod zapovjedništvom odgovorne stranke u sukobu nadležne za svoje podređene i predmet je internog stegovnog sustava koji se provodi u skladu s pravilima međunarodnog prava primjenjivog u oružanim sukobima (Faite, 2004.).

U navedenom razmatranju putem tradicionalnih pravnih izvora poput Ženevskih konvencija nailazimo na dvije velike prepreke: prvo, u vrijeme stvaranja spomenute su konvencije pisane za regulaciju aktivnosti država kao stranaka u sukobu i nisu se odnosile na nedržavne elemente kao aktivne sudionike; drugo, cijeli proces i filozofija privatizacije i povjeravanja poslova vanjskim izvršiteljima (*outsourcing*) upravo je suprotnog smjera – dojučerašnje državne funkcije preuzimaju privatne sigurnosne kompanije te se u tom svjetlu ne promatraju kao dio državnih snaga.

Danas je gotovo općeprihvaćeno stajalište da su zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija "civilni", ne "borci", a za civile se ne priznaje mogućnost izravnog sudjelovanja u oružanom sukobu. No kad se uključuju u neprijateljstva, gube status civila i zaštitu koja se odnose na civile – kao što smo vidjeli u slučaju zaštite vojnih baza

¹⁵

Članak 43. glasi: (1) Oružane snage stranke sukoba sastoje se od svih organiziranih oružanih snaga, naoružanih skupina i naoružanih jedinica koje su pod zapovjedništvom odgovornim toj stranci za ponašanje svojih podčinjenih, čak i kad tu stranku zastupa vlada ili vlast koju protivnička stranka ne priznaje. Te oružane snage moraju biti podvrgnute unutrašnjem disciplinskom sustavu koji, između ostalog, osigurava poštovanje pravila međunarodnog prava primjenjivih u oružanim sukobima. (2) Pripadnici oružanih snaga stranke sukoba (osim sanitetskog i vjerskog osoblja navedenog u članku 33. Treće konvencije) jesu borci, što znači da imaju pravo izravno sudjelovati u neprijateljstvima. (3) Stranka sukoba koja u svoje oružane snage uključuje paravojnu organizaciju ili naoružanu redarstvenu službu mora to notificirati ostalim strankama sukoba. Prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/328770.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine.

i osoblja od napada neprijatelja. Ovdje je važno spomenuti da se spomenuta zaštita vojnih baza i osoblja odnosi na potencijalni napad neprijatelja, a u slučajevima krađa i sličnih prijestupa, riječ je o zaštiti od prekršajnih i kaznenih postupaka, što nije povezano s pitanjima određivanja statusa sukladno predmetu rasprave. Prisutnost naoružanih civila na bojištu izrazito je problematična. Što ih je više, to je redovnim snagama teže razlikovati ih od nezakonitih boraca (Schmitt, 2005.). Iako je općeprihvaćeno stajalište da su zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija civili, njihov status u međunarodnom oružanom sukobu dodatno se određuje s aspekta "izravnog sudjelovanja u neprijateljstvima", poput već spomenutih oblika fizičkog osiguranja, ali i prikupljanja taktičkih vojnih obavještajnih podataka, ispitivanja zatvorenika, održavanja sustava naoružanja u borbenom okruženju ili upravljanja njima, dostave sredstava nužnih za ratovanje na prednju liniju bojišnice itd.¹⁶ Dvije ključne pretpostavke iznimno su važne kada određujemo sudjeluje li tko od civila ili zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija izravno u neprijateljstvima: prvo namjerom i posljedicama stvaranja trenutačne štete protivničkoj strani (ICRC, 2009.), a drugo blizinom prednje linije bojišnice. Michael Schmitt objašnjava da se mnoge aktivnosti nalaze između ekstrema, primjerice obavještajno prikupljanje podataka. Strateške obavještajne analize i procjene svakako su od središnjeg značenja za vođenje ratova, ali će imati malo utjecaja na pojedinačne borbene zadatke. Nasuprot tome, taktičke obavještajne aktivnosti osmišljene su prema lociranju i identifikaciji osjetljivih ciljeva protivnika, što će rezultirati vremenski osjetljivim djelovanjem s ciljem uništenja objekta. Navedena aktivnost integralni je dio primjene sile protiv određenih ciljeva. Civili koji pružaju strateške analize neće izravno sudjelovati u neprijateljstvima, ali hoće oni koji su uključeni u stvaranje, analizu i diseminaciju taktičkih podataka onima koji pritišću okidač (Schmitt, 2005.). Isto je tako važno znati da nema univerzalne šablone, potrebno je svaki slučaj promatrati pojedinačno. Zaključimo. Kao prvo, najvećim je dijelom općeprihvaćeno stajalište da zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija nisu plaćenici, a kao drugo, smatraju se civilima. Ali svjedočimo i suženim okvirima međunarodnoga humanitarnog prava koje je potrebno revidirati sukladno novim momentima koji se nameću.

16

Vidi više u Michael N. Schmitt (2005.), "Humanitarian Law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees"

Pravni status privatnih sigurnosnih kompanija

Već smo vidjeli kako se privatne sigurnosne kompanije ne spominju izravno u odredbama međunarodnog humanitarnog prava i koliko je teško međunarodno-pravno uređivati područje na kojem kompanije djeluju. Dodatna je otežavajuća okolnost ta što svakim danom broj subjekata međunarodnih odnosa raste, kao što se povećavaju i vrijednosti koje je potrebno štititi te područja koja je potrebno urediti. Stoga je teško očekivati konkretne dogovore. Zbog toga su neki pokrenuli posebne transnacionalne inicijative koje su otvorene na dobrovoljnoj osnovi svim zainteresiranima. Na poticaj Vlade Švicarske Konfederacije i Međunarodnog odbora Crvenog križa objavljen je Dokument Montreux.¹⁷ U stvaranju dokumenta od 2006. do 2008. godine sudjelovali su predstavnici 17 država (Afganistana, Angole, Australije, Austrije, Kanade, Kine, Francuske, Njemačke, Iraka, Poljske, Sijera Leonea, Južne Afrike, Švedske, Švicarske, Velike Britanije, Ukrajine i Sjedinjenih Američkih Država) te se konzultiralo s predstavnicima civilnih institucija, akademskim stručnjacima i privatnim sigurnosnim kompanijama.¹⁸ Dokumentom Montreux države potvrđuju svoju obvezu provođenja mjera kojima će osigurati da privatne sigurnosne kompanije koje posluju u međunarodnim oružanim sukobima djeluju u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom i ljudskim pravima.

Prvi put u jednom je međuvladinom priopćenju jasno artikulirana većina međunarodnih pravnih obveza država u pogledu privatnih sigurnosnih kompanija te je odbačeno prevladavajuće pogrešno shvaćanje da privatne kompanije posluju u pravnom vakuumu. Svrha dokumenta nije uspostavljanje nove propise, nego jednostavno dati smjernice o broju pravnih i praktičnih odredbi na temelju postojećih međunarodnih zakona i obveza država po pitanju privatnih sigurnosnih kompanija. Smjernice su izvučene iz raznih konvencija i ugovora međunarodnoga humanitarnog prava, običajnog međunarodnog prava te dokumenata o ljudskim pravima. Važno je napomenuti da Dokument

¹⁷

Prikazano na [http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/\\$FILE/ICRC_002_0996.pdf](http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/$FILE/ICRC_002_0996.pdf), učitano 18. svibnja 2010. godine.

¹⁸

Broj sudjelujućih zemalja potpisnica Dokumenta Montreux može se vidjeti na stranicama Ministarstva vanjskih poslova Švicarske Konfederacije, prikazano na <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/intla/humlaw/pse/parsta.html>, učitano 19. svibnja 2010. godine.

Montreux ne stvara zakonske obveze, već podsjeća na njih.¹⁹

U pogledu država koje zapošljavaju privatne sigurnosne kompanije dokument upućuje na to da zadržavaju svoje obveze prema međunarodnom pravu i kad zapošljavaju kompanije da za njih odrađuju određene aktivnosti. Ako se nađu u ulozi okupacijskih snaga, države imaju obvezu poduzeti sve mjere za obnovu i osiguranje, koliko je to moguće, javnog reda i sigurnosti te mjere za sprečavanje kršenja međunarodnoga humanitarnog prava i ljudskih prava općenito. Države imaju obvezu ne ugovarati s privatnim kompanijama one djelatnosti koje međunarodno humanitarno pravo izričito određuje kao obveze država, kao što je odrađivanje prisilnih postupaka nad kampovima u kojima su ratni zarobljenici ili mjesta zatočenja civila, a u skladu sa Ženevskim konvencijama. Osim toga države, sukladno svojim mogućnostima, trebaju osigurati da privatne sigurnosne kompanije poštuju međunarodno humanitarno pravo, i to:

- a) osigurati da privatne sigurnosne kompanije koje zapošljavaju i njihovi zaposlenici budu svjesni svojih obveza te da budu obučeni za zadaće koje obavljaju;
- b) ne poticati ili pomagati, nego poduzeti potrebne mjere kad zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija krše međunarodno humanitarno pravo;
- c) poduzeti preventivne mjere kako zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija ne bi kršili međunarodno humanitarno pravo, kao što su vojni propisi, upravni nalozi i druge regulatorne mjere, te putem administrativnih, disciplinskih ili sudskih sankcija, već prema potrebi.²⁰

Države imaju dužnost provoditi svoje obveze obveze temeljem međunarodnih zakona i normi, što uključuje usvajanje legislativnih i drugih mjera koje će biti potrebne kako bi obveze bile provedene. Isto tako, države "imaju obvezu u posebnim okolnostima poduzeti odgovarajuće mjere na sprečavanju, provođenju istraga i osiguranju

19

Dokument je strukturiran u dva dijela. U prvom dijelu obrađuju se relevantne međunarodne pravne obveze koje se odnose na privatne sigurnosne kompanije s aspekta država koje ih zapošljavaju, država u kojima djeluju, država nastanka, svih ostalih država te obveza kompanija i njihovih zaposlenika, kao i rukovodećeg osoblja u privatnim kompanijama. Drugi dio donosi oko 70 preporuka za postupanje država pri odabiru usluga i kompanija koje zapošljavaju. Navedeno je izvedeno iz pozitivne prakse koju su zabilježili autori dokumenta.

20

Poglavlje broj 1. Obveze država koje zapošljavaju privatne sigurnosne kompanije, članak 3., str. 11

učinkovitih pravnih instrumenata za relevantno 'loše' ponašanje privatnih sigurnosnih kompanija i njihovog osoblja".²¹ Vrlo je značajan članak 7. koji dovodi u izravnu vezu odgovornost država za djela koja počine privatne sigurnosne kompanije pod određenim okolnostima, posebice ako su:

- a) uključene u redovne oružane snage država u skladu s domaćim zakonodavstvom;
- b) pripadnici organiziranih oružanih snaga, skupina ili jedinica pod zapovjedništvom odgovornim državi;
- c) ovlaštene za provođenje elemenata državne vlasti, ako djeluju u tom svojstvu (tj. formalno su ovlaštene zakonom ili propisom za obavljanje funkcija koje normalno provode institucije države);
- d) djelovale prema uputama države (npr. država je posebno uputila privatnog izvođača o načinu ponašanja) ili pod njezinim upravljanjem ili kontrolom (tj. stvarno ostvarivanje učinkovite kontrole države na postupcima privatne kompanije).²²

Prema Dokumentu Montreux, privatne sigurnosne kompanije dužne su poštovati međunarodno humanitarno pravo koje im je nametnuto prema mjerodavnom nacionalnom zakonu, kao i drugim nacionalnim zakonima koji su na snazi, kao što su kazneno pravo, porezno pravo, imigracijsko pravo, radno pravo, te posebnim propisima o pružanju privatnih sigurnosnih usluga. Isto tako, zaposlenici privatnih kompanija dužni su poštovati sve odredbe međunarodnih zakona koje vrijede i za njihove poslodavce. Važno je skrenuti pozornost na određenje statusa zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija. Članak 24. navodi da je "status zaposlenika privatnih sigurnosnih kompanija određen međunarodnim humanitarnim pravom, od slučaja do slučaja, ponajprije prema prirodi i uvjetima funkcija u koje su uključeni".²³ Kao što smo već vidjeli, općenito je stajalište da su zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija civili koji temeljem međunarodnoga humanitarnog prava ne mogu biti objektom napada, osim ako izravno

21

Isto, članak 4., str. 11

22

Isto, članak 7., str. 12

23

Isto, članak 24., str. 14

ne sudjeluju u neprijateljstvima. Problematičnost takvog tumačenja u tome je što zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija "proizvoljno biraju i vrijeme i mjesto" ulaska u režim izravnog sudjelovanja u neprijateljstvima te postajanje objektom zakonite mete napada, za razliku od vojnika koji su zakonite mete 24 sata na dan tijekom boravka u misiji. Istodobno, 24. preporuka otvara mogućnost da se zaposlenici privatnih kompanija, ovisno o okolnostima, statusno odrede i drugačije od civila. Iznimno je važna stavka unutar dokumenta objašnjenje zapovjedne odgovornosti jer su zaposlenici privatnih sigurnosnih kompanija puki izvršitelji tuđih ambicija. Zapovjedna odgovornost nadređenih objašnjena je tako da nikoga ne ostavlja u nedoumici oko toga tko je odgovoran i kada je odgovoran za postupke privatnih kompanija i njihovih zaposlenika. Tako članak 27. navodi da:

- a) vladini dužnosnici, bilo vojni zapovjednici ili civilno nadređeni, odnosno
- b) direktori ili menadžeri privatnih sigurnosnih kompanija mogu biti odgovorni za zločine koje, prema međunarodnom pravu, počine zaposlenici privatnih kompanija pod njihovom efektivnom ovlasti i kontrolom, ali i kao rezultat njihova neuspjeha da ispravno obavljaju nadzor nad njima, u skladu s pravilima međunarodnog prava. Zapovjedna odgovornost ne odnosi se isključivo na aktivnosti vezane temeljem međusobnog ugovora.²⁴

Dokument Montreux donosi i opis pozitivne prakse upotrebe privatnih sigurnosnih kompanija koja ima za cilj pružiti preporuke i pomoć državama kako bi se osiguralo poštovanje međunarodnoga humanitarnog prava i ljudskih prava te poboljšao način promicanja odgovornog ponašanje u odnosima s kompanijama koje djeluju na području oružanih sukoba. Isto tako, dokument pruža korisne smjernice državama u odnosima s kompanijama izvan područja oružanih sukoba. Preporuke se odnose na određivanje usluga koje države mogu i/ili ne bi trebale tražiti od privatnih kompanija, postupke pri odabiru i ugovaranju poslova s kompanijama, kriterije za odabir kompanija, uvjete ugovaranja poslova te praćenje poštovanja svih prethodno navedenih značajki i osiguranje odgovornosti kompanija.

24

Isto, članak 27., str. 15

Zaključak

Sa stajališta međunarodnoga humanitarnog prava područje djelovanja privatnih sigurnosnih kompanija nije posebno definirano, a ne postoje ni primjenjivi međunarodni zakoni, osim onih koji reguliraju pitanje plaćenika. No navedeni u velikoj većini slučajeva nisu primjenjivi na privatne sigurnosne kompanije. Stoga pojedini autori smatraju kako privatne sigurnosne kompanije djeluju u pravnom vakuumu. Isto tako, trenutačno nisu uspostavljeni ni internacionalni standardi koji bi se bavili zakonitošću njihova rada, niti bilo koja vrsta klasifikacija o mogućnostima obavljanja određenih poslova. Usto, o pitanju zakonitosti upotrebe sile lome se koplja. Za razliku od vojnih snaga koje u ratnim operacijama imaju društveno prihvatljivo opravdanje za upotrebu sile, privatne sigurnosne kompanije nemaju to opravdanje. Za upotrebu vatrene moći posjeduju određeno normativno uporište, ali ne prema međunarodnim konvencijama i rezolucijama, nego jednostrano dodijeljenim odobrenjima, što dovodi do mnogih kontroverzi. Isto tako ne postoji ni regulativa o dopuštenom naoružanju, potrebnoj obući i vještinama koje i organizacije i pojedinci trebaju imati. Na nacionalnom planu, razvijenim zemljama općenito nedostaje institucionalnih mogućnosti za praćenje razvoja takvih organizacija kako bi se to područje normativno uredilo. U slučaju zemalja u razvoju teško je očekivati da će se to područje moći urediti jer se takve zemlje ponajprije susreću s problemom izgradnje države i institucija sa širokim rasponom funkcija koje bi država trebala ispunjavati. Ta skupina zemalja bori se s upitnom sposobnosti zadovoljenja osnovnih društvenih potreba, kao što su osiguranje poretka, sigurnost, zakonitost i rast gospodarstva. Teško je očekivati da bi zemlje u razvoju mogle primjereno regulirati djelokrug rada privatnih sigurnosnih kompanija.

Iako ne postoje izravni međunarodni zakoni koji bi regulirali djelovanje privatnih sigurnosnih kompanija, svakako vrijedi spomenuti neobvezujuće smjernice Dokumenta Montreux, gdje se jasno ističe da države nisu odgovorne samo za postupke svojih organa, već mogu biti odgovorne i za kršenje zakona koje su počinile kako osobe, a tako i entiteti ovlaštene za izvršavanje elementa državnih funkcija ili koji djeluju temeljem smjernica vlasti ili pod izravnim vođenjem i nadzorom, ali i u određenim situacijama i izvan toga. Države su odgovorne i ako

nisu spriječile teže zloupotrebe zakona i prava.

Istina je da države često otkrivaju da im nedostaje nacionalno zakonodavstvo primjenjivo na sektor djelovanja privatnih sigurnosnih kompanija, no u situacijama oružanog sukoba, gdje svoje funkcije ugovorno prepuštaju izvaninstitucionalnim elementima poput privatnih sigurnosnih kompanija, uspostavljena su jasna pravila i načela djelovanja kodificirana u međunarodnom humanitarnom pravu. Problem nedorečenosti međunarodnog pravnog okvira leži u činjenici da najsnažnije države svijeta ne mogu postići konsenzus oko uređenja spomenutog područja.

Literatura

- (1977.) "Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa", Organizacija afričkog jedinstva, prikazano na http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf, učitano 9. svibnja 2010. godine
- (1977.) "Dopunski protokol I. uz Ženevske konvencije iz 1949. godine", prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/328770.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine
- (1989.) "International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries", United Nations, prikazano na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/328317.html>, učitano 9. svibnja 2010. godine
- (2006.) "International Review of the Red Cross", br. 863, International Committee of the Red Cross, prikazano na http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_review_2006_863?OpenDocument, učitano 14. srpnja 2008. godine
- (2006.) "Private Military Companies", Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), prikazano na http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/18412/ipublicationdocument_singledocument/fd549765-6bbf-4668-9b72-2e078637de23/hr/PMC_hrv.pdf, učitano 17. lipnja 2009. godine

- (2009.) "Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law", International Committee of the Red Cross, prikazano na [http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SODA-7TJP5H/\\$file/ICRC_002_0990.pdf?openelement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SODA-7TJP5H/$file/ICRC_002_0990.pdf?openelement), učitano 24. svibnja 2010. godine
- (2009.) "The Montreux document", Federal Department of Foreign Affairs Switzerland, International Committee of the Red Cross, prikazano na [http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/\\$FILE/ICRC_002_0996.pdf](http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/$FILE/ICRC_002_0996.pdf), učitano 19. svibnja 2010. godine
- (2010.) "International code of conduct for private security service providers", Confederation Suisse, 9. studenog 2010. godine, prikazano na http://www.icoc-psp.org/uploads/INTERNATIONAL_CODE_OF_CONDUCT_Final_without_Company_Names.pdf, učitano 19. studenog 2011. godine
- (2010.) "Hired Guns: Views About Armed Contractors in Operation Iraqi Freedom", RAND, prikazano na http://www.rand.org/pubs/monographs/2010/RAND_MG987.pdf, učitano 12. lipnja 2010. godine
- Cameron, Lindsey (2006.), "Private military companies: their status under international humanitarian law and its impact on their regulation", u "International Review of the Red Cross", br. 863, International Committee of the Red Cross, prikazano na [http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/review-863-p573/\\$File/irrc_863_Cameron.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/review-863-p573/$File/irrc_863_Cameron.pdf), učitano 14. srpnja 2008. godine
- Elsea, Jennifer K.; Schwartz, Moshe; Nakamura, Kennon H. (2008.), "Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status, and Other Issues", Congressional Research Service, prikazano na <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL32419.pdf>, učitano 21. svibnja 2010. godine
- Faite, Alexandre (2004.), "Involvement of Private Contractors in Armed Conflict: Implications under International Humanitarian Law", *Defence Studies*, svezak 4, br. 2, ljeta 2004., prikazano na

[http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/pmc-article-310804/\\$File/PMC-article-A-faute.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/pmc-article-310804/$File/PMC-article-A-faute.pdf), učitano 15. svibnja 2010. godine

Holmqvist, Caroline (2005.), "Private Security Companies: The Case for Regulation", *SIPRI Policy Paper*, br. 9, prikazano na <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP09.pdf>, učitano 12. veljače 2008. godine

Kinsey, Christopher (2008.), "International Law and the Control of Mercenaries and Private Military Companies", *Cultures & Conflicts*, prikazano na <http://conflits.revues.org/index11502.html>, učitano 07. lipnja 2010. godine

Schmitt N. Michael (2005.), "Humanitarian Law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees", *Chicago Journal of International Law*, prikazano na <http://www.allbusiness.com/human-resources/careers-career-path/994878-1.html>, učitano 1. lipnja 2010. godine

Schwartz, Moshe (2009.), "Department of Defense Contractors in Iraq and Afghanistan: Background and Analysis", Congressional Research Service, R40764, prikazano na <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R40764.pdf>, učitano 12. ožujka 2010. godine

Singer, Peter W. (2004.) "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law", *Columbia Journal of Transnational Law*, svezak 42, br. 2 (proljeće), str. 521-550, prikazano na <http://www.brookings.edu/views/articles/fellows/singer20040122.pdf>, učitano 21. lipnja 2010. godine

Summary

Status of the private security companies and their employees based on the international humanitarian law during an armed conflict

Private initiative related to war is as old as the history of warfare. Either independent or government tied, it has always been controversial. The end of the Cold War has brought us in to a new era in which some governments have dramatically increased their reliance on private security companies in terms of improving national and international security and their usage in the international operations. Many analysts firmly believe that the large international operations, such as the ones in Balkans, Afghanistan and Iraq, would not be possible without their assistance. Under the influence of mass media and the controversies connected to the recent operations and the tangible evidence on the human rights violations, victims and excessive use of force, some are labeling this phenomenon as a mercenary activity, especially that part of the sector which primarily uses firearms as the main argument of their capability. Therefore the questions arise on legal status of such companies and their employees, who with governments link their activities and share liabilities and whether the private security companies' employees are mercenaries or not; are they combatants or noncombatants. This article's main goal is twofold: primarily, to provide the review of the legal status of the private security companies and their employees according to the international humanitarian law; secondly, to point out the restrictions in the interpretation and lack of provisions of that same legal frame.

Key words: private security companies, contractors, international humanitarian law, mercenaries, fighters, civilians.